

Svenska Dagbladet den 10 maj 1995

Avreglering främjar sysselsättning

- Omtänkande krävs för att skapa nödvändiga dynamiska effekter, menar Stefan Fölster

Regeringens sysselsättningsmakare torde bli något desperata. Varje gång regeringen lägger förslag (höstpropositionen, EU-finansieringen, januaribudgeten, centeruppgörelsen) skjuter räntan i höjden och blockerar sannolikt fler investeringar och jobb än vad åtgärderna eventuellt kan tillskynda. Studie efter studie visar att arbetsmarknadspolitiska åtgärder av typen RAS eller arbetsmarknadsutbildning ger klena resultat. Att stimulera hemmamarknader på annat sätt är likaså dömt att misslyckas i ett läge med explosiv statsskuld och höga inflationsförväntningar som tvingar fram räntehöjningar.

Många ekonomer har drivit tesen att sysselsättningen bäst främjas genom lägre löner för grupper med hög arbetslöshet och ökade möjligheter till tillfälliga anställningar. Dessa råd skyr regeringen bl a med hänvisning till USA, där man menar att de nya jobben som har skapats på detta sätt mest ger hamburgerstekande gettobor en lön under fattigdomsstrecket. Båda sidor kan emellertid ha fel om man får tro flera nya studier. I USA har antalet jobb ökat med fem procent av arbetskraften under det senaste decenniet, vilket har lett till en arbetslöshet som inte är högre än hälften av den svenska.

Tvärtemot den ofta upprepade myten har endast en bråkdel av de nya jobben varit lågavlönade arbeten. Merparten av nyskapade jobb har varit högavlönade och högkvalificerade arbeten inom tjänstesektorn. Branscher med ökad sysselsättning är t ex mjukvarubranschen, TV/film, konsultbranschen, den finansiella sektorn osv.

Lönespridningen inom den amerikanska tjänstesektorn skiljer sig inte heller från lönespridningen inom industrin, vilket ytterligare understryker att tesen om sysselsättningsökning genom lågbetalda tjänstejobb mest varit en myt.

Regleringar ett hinder

I en grundlig studie har konsultföretaget McKinsey med hjälp av flera framstående nationalekonomer jämfört en rad branscher i USA och några europeiska länder. Huvudskälet till att flertalet av branscherna skapat sysselsättning i USA men inte i de europeiska länderna visas vara att regleringar, konkurrenshinder och hinder för förnyelse är så mycket vanligare i Europa.

Däremot finner studien att lönebildningen och arbetslagstiftning som minskar flexibiliteten på arbetsmarknaden har haft en viss, men underordnad, betydelse. Även studier, t ex min egen om svenska konkurrenshinder (tillsammans med Sam Peltzman), tyder på att avregleringar ofta har en betydande positiv sysselsättningseffekt.

Kräver omtänkande

Dessa resultat kräver ett omtänkande. Den traditionella synen på avreglering och konkurrensutsättning är att de i bästa fall skapar vinster för kunder, medan producenterna under den hårdare konkurrensen måste rationalisera och avskeda. Traditionellt har man helt enkelt bortsett ifrån att avreglering och konkurrens ofta lett till en dynamik i produktutvecklingen som ingen kunnat föreställa sig, och som i slutändan lett till ökad sysselsättning. Dessa nya resultat innebär att avreglering och konkurrensutsättning i hög grad är sysselsättningspolitik, möjligen mer betydelsefull än den traditionella arbetsmarknadspolitiken.

Även på annat sätt är konkurrenspolitik avgörande under de närmaste åren. Den svenska hemmamarknaden har kommit i kläm mellan exportindustrins framgångar och riksbankens inflationsmål. Varje gång den svenska kronan sjunker ökar benägenheten att höja priser och löner inom exportindustrin. Detta hotar inflationsmålet så att riksbanken successivt höjer räntorna. Därmed stryps hemmaefterfrågan och statens finanser vilket kan betinga ytterligare kronfall.

Aktiv konkurrenspolitik

En mer aktiv konkurrenspolitik som pressar priser och ökar sysselsättningen på hemmamarknaden ger dubbel lindring. Dels blir det lättare för riksbanken att hålla inflationsmålet, dels stabiliserar sysselsättningsuppgången både hemmaefterfrågan och statens finanser.

Men har inte Sverige avreglerat mycket under senare år? Finns det över huvud taget några viktiga regleringar kvar? Även i den frågan krävs ett omtänkande. Visserligen har en del av de klassiska regleringarna av priser, produktionskvantiteter och importkvantiteter avskaffats. Många är dock kvar. Järnvägen förblir i praktiken reglerad trots att järnvägsavregleringen skapat jobb i USA, främst därför att näringslivets man - tillika chef för SJ – gjort allt för att motarbeta införandet av konkurrens. Svenska bönder tjänar även i fortsättningen merparten av sina inkomster som bidrag eller regleringsvinster. Byggregleringarna förblir omfattande. I USA byggs hus likvärdiga dem i Sverige för nästan halva priset, trots att bygglönerna är ungefär desamma. Listan kan göras mycket längre.

Utifrån ett dynamiskt perspektiv, där den förnyelse- och sysselsättningsblockerande effekten beaktas, framstår emellertid många fler offentliga ingrepp som regleringar eller "kvasiregleringar". Till kvasiregleringar hör t ex företagsstöden som jag nyligen undersökt i en ESO-rapport tillsammans med Catharina Barkman. Flera företagsstöd som har till syfte att öka sysselsättningen visas i olika empiriska studier leda till minskad sysselsättning i stället. För de flesta företagsstöd gäller emellertid att hämmande dynamiska effekter försummas i diskussionen.

Dynamiska effekter

Ett exempel är presstöd. Många betraktar det som givet att detta stöd ökar mångfalden och tidningsläsandet. En del "statiska" undersökningar verkar också bekräfta detta. De dynamiska effekterna kan emellertid vara helt annorlunda. Presstödet håller mindre lästa tidningar vid liv och blockerar därmed möjligheter för bättre tidningar som fler människor skulle läsa att komma

fram. I den mån minskat presstöd gör tidningar dyrare motverkas detta av en dynamisk effekt som vi redan ser början av. Gratistidningar uppstår, ofta i enklare format, men som når många människor som tidigare inte läst någon tidning alls. När hänsyn väl har tagits till dessa dynamiska effekter kan ingen påstå sig veta att slopat presstöd leder till minskat läsande eller sämre tidningar.

Många av de runt 150 företagsstöden som i Sverige fördelas av 66 myndigheter och organisationer har definitivt hämmande effekter på branschstrukturutvecklingen, produktförnyelsen och därmed sysselsättningen. För många andra företagsstöd har frågan aldrig undersökts. Företagsstöden utgör ändå bara en liten del av alla kvasiregleringar. Ytterligare en tung del ligger i kommunernas dominerande roll. Kommunernas planmonopol blockerar fortfarande många jobb och hindrar konkurrensen inom detaljhandeln. Deras monopol på att utföra många tjänster samt de expansiva kommunala bolagen skapar en maktkoncentration som kan vara nog så avskräckande för företagare som inte råkar ha de bästa relationer med kommunpolitikerna.

Kvävande kvasiregleringar

Många områden genomsyras av skenbart oskyldiga, men kvävande, kvasiregleringar som vuxit fram i ett samhälle som glömt att sätta skapandet av högproduktiva jobb i centrum. Vilka signaler ger det t ex när arbetarskyddsstyrelsen åtar ett företag där VD:s son arbetat för mycket övertid när han installerat ny produktionsteknik som gav nya order? Om regeringen verkligen är intresserad av lägre matpriser och fler jobb varför får den kooperativa livsmedelsindustrin behålla ett svepande undantag från den nya konkurrenslagen? Varför uppmuntrar skattesystemet resor till arbetet och straffar arbete från hemmet trots att distansarbete är bra för miljön och produktiviteten, samt att svenska företag skulle kunna bli exportörer av kommunikationsteknik för distansarbete? Varför släpar Sverige (och EU) efter så många år när det gäller patentskydd på bioteknikområdet, vilket gör det svårt att få skydd för uppfinningar och motverkar nya jobb?

Detta är enbart några små exempel från en lång, lång lista som illustrerar att en effektiv sysselsättningspolitik måste föras på alla områden och där leda till många omprioriteringar, avregleringar och konkurrensskärpningar. Om ovan anförda studier har rätt är detta gnetande den enda sanna sysselsättningspolitiken."Många områden genomsyras av skenbart oskyldiga, men kvävande, kvasiregleringar som vuxit fram i ett samhälle som glömt att sätta skapandet av högproduktiva jobb i centrum."

Bildtext: Stefan Fölster Artikelförfattaren är forskare vid Industrins Utredningsinstitut.

©Svenska Dagbladet eller artikelförfattaren.